

Ülevaade 2011. aastal Euroopa Inimõiguste Kohtusse ja ÜRO inimõiguste komiteele Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta

Ülevaate on koostanud Vabariigi Valitsuse esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtus, Välisministeeriumi juriidilise osakonna inimõiguste büroo vanemjurist Maris Kuurberg (maris.kuurberg@mfa.ee, telefon 6377400). Ülevaates käsitletakse individuaalkaebusi, mis on esitatud Eesti Vabariigi vastu Euroopa Inimõiguste Kohtule Euroopa Nõukogu inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi *konventsioon*) alusel ning ÜRO inimõiguste komiteele ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste pakti ja selle lisaprotokollil alusel (vt ülevaate lisa – asutusesiseseks kasutamiseks). Ülevaade koosneb järgmistest alajaotustest.

1. Üldinformatsioon arengutendentsidest Euroopa Inimõiguste Kohtus
2. 2011. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud sisulised otsused
3. 2011. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud otsused kaebuste vastuvõetavuse kohta
4. 2011. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud otsused kaebuste kohtuasjade nimistust kustutamise kohta
5. Kohtuotsuste täitmine ja sellega seonduvad soovitused

1. Üldinformatsioon arengutendentsidest Euroopa Inimõiguste Kohtus

* Statistikast

Euroopa Inimõiguste Kohtule (edaspidi *EIK*) esitatavate kaebuste arv suureneb iga aastaga. Uuena teeb *EIK* statistikas vahet kaebustel, mis on edastatud ühele kohtulikest formatsioonidest, st kas ainuisikuliselt asju läbivaatavale kohtunikule, kolmeliikmelisele komiteele või kojale (2010. aasta 11 kuu jooksul 57300 kaebust, 2011. aasta 11 kuu jooksul 61100 kaebust); kaebustel, mida ei ole ühelegi eelnimetatud formatsioonile veel edastatud (2010. aasta 11 kuu jooksul 21950 kaebust, 2011. aasta 11 kuu jooksul 22200 kaebust); ja kaebustel, mis selgelt ei vasta nõuetele ning mida kohtulikele formatsioonidele ei edastatagi (2010. aasta 11 kuu jooksul 10600 kaebust, 2011. aasta 11 kuu jooksul 12050 kaebust). Kokku on *EIK*is 30. novembri 2011 seisuga ootel 152 800 kaebuse lahendamise; 1. jaanuaril 2011 oli see arv 139 650. Menetluses olevatest kaebustest on 60,8% esitatud 5 riigi vastu (26,7% Venemaa, 10% Türgi, 8,8% Itaalia, 8,3% Rumeenia, 7,0% Ukraina). Kõrge kaebuste protsendiga järgnevad Poola (4,4%) ja Serbia (4,2%).

EIK registreeris 2011. aastal 346 Eesti Vabariigi vastu esitatud uut kaebust, mis on edastatud erinevatele kohtulikele formatsioonidele lahendamiseks. Vastuvõetamatuks tunnistati ja kohtuasjade nimistust kustutati ainuisikuliselt asju läbivaatava kohtuniku ja kolmeliikmelise komitee poolt kokku 229 kaebust¹ (vaid neli neist edastati eelnevalt Eestile vastamiseks); lisaks tegi *EIK* 3 sisulist otsust. Võrdluseks võib tuua, et 2010. aastal esitati Eesti Vabariigi vastu 265 kaebust, vastuvõetamatuks tunnistati 183 kaebust ja tehti 2 sisulist otsust.

Kokku on *EIK* 1. jaanuari 2012 seisuga registreerinud 618 Eesti vastu esitatud kaebust (see arv ei sisalda veel registreerimiseelses staadiumis olevaid kaebusi; 1. jaanuaril 2011 oli vastav arv 502). Registreeritud kaebus tähendab, et kaebus vastab formaalsetele nõuetele, kuid ei tähenda, et kaebus edastatakse Eestile vastamiseks. Tõenäoliselt enamiku neist kaebustest tunnistab *EIK* vastuvõetamatuks enne Eestile vastamiseks saatmist.² 2011. aastal edastas *EIK* Eestile vastamiseks 12 kaebust (2010. aastal 11 kaebust). Ka 2011. aastal ei teinud *EIK* Eesti suhtes ühtegi esialgse õiguskaitse³ määramist, kuigi vastavaid taotlusi oli 25. novembriks 2011 esitatud 5 (2010. aastal 7).

* *EIK* reform

2010. aasta kõige olulisemaks sündmuseks *EIK* tuleviku mõttes oli 18.–19. veebruaril 2010 toimunud Interlakeni konverents, millel Euroopa Nõukogu (edaspidi *EN*) liikmesriigid võtsid ühehäälselt vastu deklaratsiooni ja tegevuskava *EIK* reformimiseks⁴.

□

¹ Tegemist on esialgse mitteametliku statistikaga.

² 2010. aastal *EIK* koostatud statistika ülevaate kohaselt on 98% Eesti vastu esitatud kaebustest kas vastuvõetamatud või kustutatud kohtuasjade nimistust; vaid 2% kaebuste suhtes on tehtud sisulised otsused.

³ *EIK* kohtureeglite reegli 39 kohaselt võib osalise või muu asjaomase isiku taotlusel või omal algatusel koda või vajaduse korral koja esimees osalistele ette kirjutada mis tahes esialgse õiguskaitse vahendi, mis tuleks tema arvates võtta osaliste või menetluse nõuetekohase kulgemise huvides.

⁴ Vt Valitsuse esindaja 2010. aasta ülevaade. Muuhulgas on deklaratsioonis üles kutsutud looma täiendav kaebuste sõelumise kehand; kaaluma *EIK*i pöördumise tasu sisseviimist; leevendada korduvkaebuste

2011. aastal toimus Türgi EN eesistumise ajal Izmiris Interlaki konverentsi jätkukonverents ja 27. aprillil 2011 võeti vastu Izmiri deklaratsioon⁵. Konverentsil vaadati üle, kui kaugele on EIK töövõimelisuse tagamiseks lühiajaliste ja pikemaajaliste meetmete võtmisega jõutud ning tehti uusi ettepanekuid: näiteks riigi kõrgematele kohtutele võimaluse andmine küsida EIKilt nõuandvaid arvamusi riigisisese kohtumenetluse ajal; samuti kaebuste vastuvõetamatuse kriteeriumite laiendamine.

Mõlemad deklaratsioonid näevad ette konkreetsed kohustused EN liikmesriikidele, EIKile ja EN ministrite komiteele. 2011. aasta jooksul on deklaratsioonides püstitatud ülesannetega EN poolt tegelenud ministrite komitee (edaspidi *MK*) inimõiguste juhtkomitee (*CDDH*) ja sellele alluvad töörühmad⁶.

Ka EIK ise on 2011. aastal struktuurisiseselt jaganud ülesandeid ümber. EIK uus strateegia on jagada sissetulevad kaebused kohe erinevate kohtulike formatsioonide (ainuisikuliselt asju lahendav kohtunik, kolmeliikmeline komitee ja 7-liikmeline koda) vahel, et ei tekiks määratlemata kaebuste massi ja et vastuvõetamatud kaebused saaksid kohe tagastatud. Ainuisikuliselt asju lahendava kohtuniku tööga on novembri 2011 statistika kohaselt viimase poole aasta jooksul väidetavalt tagatud tasakaal üksikkohtuniku pädevusele alluvate sissetulevate kaebuste ja tehtavate otsuste vahel. See on esimene konkreetne 1. juunil 2010 jõustunud 14. protokolliga tehtud muudatuste hinnatav tagajärg⁷. Korduvkaebusi läbi vaatavad kolmeliikmelised komiteed peaksid tagama korduvkaebuste kiirema läbivaatamise, kuid nende töö kohta statistikat veel ei ole. Mis puudutab 14. protokolliga kehtestatud uut vastuvõetamatuse kriteeriumi, mille kohaselt EIK ei vaata läbi kaebusi, millest ei nähtu märkimisväärse kahju tekkimist, siis selle kohta on väga vähe kohtupraktikat ning kaalutakse sätte täiendavat muutmist, et võimaldada selle laiaulatuslikumat kohaldamist.

Edasi kavandab Ühendkuningriik, kes on EN eesistuja novembrist 2011 kuni maini 2012, korraldada Interlaki ja Izmiri konverentside jätkuna aprillis 2012 uue kohtureformi teemalise konverentsi Inglismaal. Kõrgetasemelisel konverentsil soovitakse vastu võtta deklaratsioon, mis eeldatavalt keskenduks 5 teemale: (i) EIK tõhusus; (ii) EIK otsuste selgus ja järjepidevus ning kohtunike valimine; (iii) konventsiooni riigisisene kohaldamine (st subsidiaarsuspõhimõtte poliitiline tunnustamine); (iv) EIK roll ja suhted riigiasutusega (st kui riigid täidavad oma ülesandeid, siis võiks EIK omakorda vähem

□

probleemi; töötama välja konventsiooni lihtsustatud korras muutmise menetlus; aitama kaasa EIK kohtunikevalimise riigisiseste menetluste läbipaistvamaks ja tõhusamaks muutmisele jne.

⁵ Interlaki ja Izmiri deklaratsioonid on inglise ja eestikeelsena kättesaadavad

<http://www.vm.ee/?q=taxonomy/term/229>

⁶ Euroopa Inimõiguste Kohtu reformi ekspertide komitee, *DH-GDR*; Euroopa inimõiguste konventsiooni teatud sätete lihtsustatud korras muutmise ekspertkomitee, *DH-PS*, ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunikekandidaatide riigisiseste valimispraktikate ekspertide komitee, *CDDH-SC*.

⁷ 14. protokolliga viidi konventsiooni sisse ainuisikuliselt asju läbivaatava kohtuniku ja kolmest kohtunikust koosneva komitee institutsioonid. Üksikkohtunik teeb otsuseid kaebuse vastuvõetamatuse kohta ja komitee vaatab läbi kaebusi, milles tõstatatud küsimuste kohta on juba väljakujunenud kohtupraktika. Lisaks jõustus uus kaebuste vastuvõetavuse kriteerium, mille kohaselt on kaebus vastuvõetamatu, kui selle esitaja ei ole kandnud märkimisväärset kahju.

sekkuda) ning (v) visioon, milline peaksid EIK ja konventsioon olema kaugemas tulevikus.

Kuna Interlakeni deklaratsiooni resolutsiooni punkti 5 alusel peab EN inimõiguste juhtkomitee esitama juuniks 2012 MKile lõpliku aruande nende ettepanekute kohta, milliseid konventsiooni muutmist vajavaid meetmeid soovitatakse võtta, siis jätkavad MK töörühmad 2012. aasta alguses oma tööd väga aktiivselt. Eesti osaleb nende töögruppide töös. Mitmete töögruppides arutatavate ettepanekute (riigi kõrgematele kohtutele õiguse andmine küsida EIKilt nõuandvaid arvamusi, samuti 2012. arutamisele tulevad uued ettepanekud⁸) kohta on Välisministeeriumi palvel andnud seisukoha ka Justiitsministeerium, Riigikohus, õiguskantsler ja Riigikogu põhiseaduskomisjon.

EIK reformiga seonduvalt tuleb veel märkida, et 1. detsembril 2009 jõustunud Lissaboni leping ning konventsiooni 14. protokoll näevad ette Euroopa Liidu (edaspidi EL) ühinemise inimõiguste konventsiooniga. EL poolt peab läbirääkimisi Euroopa Komisjon (edaspidi KOM), kes on jooksvalt konsulteerinud EL nõukogu põhiõiguste töögrupiga (FREMP). Euroopa Nõukogu poolel andis EN MK 26. mail 2010 *ad hoc* mandaadi läbirääkimiste pidamiseks inimõiguste juhtkomiteele (CDDH), kes omakorda lõi mitteametliku töögrupi CDDH-UE, mille töös osalesid 7 EL liikmesriigi esindajat ja 7 ELi mittekuuluvat riigi esindajat. Ajavahemikus juuli 2010 – juuni 2011 (viimane kohtumine toimus 20.-24. juunil 2011) toimus 8 CDDH-UE kohtumist, mille käigus koostati konventsioonimuudatusi sisaldav ühinemislepingu eelnõu koos seletuskirjaga⁹. 12.-14. oktoobril 2011 arutas ühinemislepingu projekti ja seletuskirja eesmärgiga ühinemislepingu eelnõu heaks kiita EN inimõiguste juhtkomitee, kuhu kuuluvad kõigi 47 EN liikmesriigi esindajad. Kuna EL liikmesriikidel on lepingu eelnõu suhtes siiski veel eriarvamused, siis jätkuvad läbirääkimised 2012. aastal esmalt EL-siseselt ja seejärel uuesti EN liikmesriikidega.

* Eesti tegevus seoses EIK reformiga ja EIKiga seotud olulised sündmused

Lisaks EIK ja EN MK tööle pidid vastavalt Interlakeni deklaratsiooni rakendussätete punktile 3 kõik konventsiooniosalised enne 2011. aasta lõppu teavitama EN MKd deklaratsiooni rakendamiseks võetud meetmetest. Vabariigi Valitsus võttis Eesti aruande, mille koostamise andsid sisendi Justiitsministeerium, Riigikohus ja õiguskantsleri kantselei, teadmiseks oma 17. novembri 2011 istungil ning see on esitatud MKle läbi selleks loodud spetsiaalse *on-line*-süsteemi 14. detsembril 2011. Aruandes kajastatakse eelkõige Eesti poolt viimase pooleteist aasta jooksul subsidiaarsuskohustuse täitmiseks tehtud positiivseid samme, sealhulgas nii seadusandlikke muudatusi kui Riigikohtu praktikast. Samuti kajastatakse seda, et nii Välisministeerium, Justiitsministeerium kui Riigikohus on võtnud samme avalikkuse paremaks teavitamiseks EIKi pöördumise alustest ning tõstnud asjaomaste asutuste teadlikkust EIK uuemast praktikast. Nimetatud

□

⁸ *Sun-set*-klausel kaebuste kohtuasjade nimekirjast kustutamiseks, mida ei ole konkreetse ajaperioodi jooksul riigile vastamiseks saadetud; täiendava vastuvõetamatuse kriteeriumi kehtestamine, mille kohaselt ei vaataks EIK läbi riikide kohtute otsuseid, mis on tehtud kooskõlas konventsiooniga; EIKile otsustusõiguse andmine, milliseid kaebusi sisuliselt arutada; kehtiva konventsiooni artikli 35 lg 3 p b muutmissetpanek, et anda EIKile suurem võimalus vähetähtsaid kaebusi vastuvõetamatuks tunnistada.

⁹ Töögrupi CDDH-UE töö kohta on täpsem info http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/CDDH-UE/CDDH-UE_meetings_en.asp

teave on kättesaadav vastavatele kodulehtedele <http://www.vm.ee/?q=taxonomy/term/229>, <http://eik.just.ee> ja <http://www.nc.ee/?id=1250>.

Lisaks tuleb märkida, et EIK on pidanud positiivseks, et Riigikohus lähetas 1. oktoobrist 2010 kuni 30. septembrini 2011 EIK kantseleisse eksperdina kriminaalkolleegiumi nõuniku. Riigikohtusse tagasi pöördunud nõunik analüüsib täiendavalt Eesti vastu esitatud vastuvõetamatute kaebuste vastuvõetamatuse põhjuseid, mistõttu tõuseb sellisest lähetustest Eestile topeltkasu ning tuleks kaaluda uue eksperdi lähetamise võimalusi.

Alates 4. jaanuarist 2011 on Eesti alaliseks kohtunikuks EIKis Julia Laffranque. Konventsiooni artikli 23 kohaselt valitakse kohtunikud üheksaks aastaks ning neid ei või tagasi valida. Julia Laffranque'i ametiaeg kestab kuni 3. jaanuarini 2020.

EIK kohtunikega seoses on veel oluline märkida, et kui Eesti esitas 1. juunil 2010 EIKile neljaliikmelise ad hoc kohtunike nimekirja¹⁰, siis kohtureeglite reegli 29¹ ja Vabariigi Valitsuse 20. mai 2010 korralduse nr 197 kohaselt lõppevad seniste ad hoc kohtunike volitused 31. mail 2012. Seetõttu tuleb 2012. aasta esimeses pooles võtta samme seniste ad hoc kohtunike volituste pikendamiseks või uute ad hoc kohtunike valimiseks. Ad hoc kohtuniku institutsioon on oluline ja Eesti peab tagama kehtiva nimekirja olemasolu.

17. novembril 2011 võeti Riigikogus vastu Eesti poolt varem allkirjastatud „Euroopa Inimõiguste Kohtu menetluses osalevaid isikuid käsitleva Euroopa kokkuleppe ratifitseerimise seaduse“ eelnõu. Vabariigi President kuulutas ratifitseerimisseaduse välja 24. novembril 2011 ja ratifitseerimiskiri on ENi peasekretärile saadetud jaanuari 2012. alguses. Kokkulepe¹¹ jõustub Eesti suhtes selle kuu esimesel päeval, mis järgneb ühe kuu möödumisele ratifitseerimiskirja hoiuleandmisest.

2. 2011. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud sisulised otsused

2011. aastal tegi EIK Eesti suhtes kolm sisulist otsust, leides esimeses rikkumise; teises asjas leidis EIK ühe rikkumise ja teise kaebuse osas leidis, et rikkumist ei ole ning kolmandas asjas leidis ühe rikkumise ning muus osas tunnistas kaebuse vastuvõetamatuks. Esimeses asjas leidis EIK, et isiku kinnisesse asutusse paigutamisel ei olnud kohus isikut ära kuulanud ning see oli vastuolus õiglase menetluse põhimõtetega. Teises asjas leidis EIK, et kuigi kohtumenetlus kaebaja haldusasjas ei olnud ebamõistlikult pikk, ei oleks rikkumise olemasolu korral kaebajal olnud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid menetluse kiirendamiseks või kahju tekkimise korral selle eest hüvitise nõudmiseks. Kolmandas asjas leidis EIK, et kaebajal, kellele määratud kaitsja ei esitanud õigeaegselt kassatsiooni, ei olnud võimalik kasutada kaebeõigust ning

□

¹⁰ Konventsiooni 01.06.2010 jõustunud artikli 26 lg 4 kohaselt osaleb *ex officio* liikmena koja ja suurkoja töös asjaomases konventsiooniosalisest valitud kohtunik. Kohtureeglite reeglis 29¹ on ad hoc kohtunike nimetamise korda ja tähtaegu täpsustatud.

¹¹ Kokkuleppe eesmärk on tagada menetluslik puutumatus Strasbourgi kohtu menetluses osalevatele isikutele. Puutumatus tagamine tähendab eelkõige seda, et konventsiooniosaline riik ei tohi takistada kaebajal EIKiga suhtlemist (kirjavahetuse pidamine jms) ega menetlusest osavõtmist (Strasbourgi kohtu istungil osalemine). Samuti ei tohi riik kasutada kaebaja või teiste kokkuleppes nimetatud isikute poolt EIKis antud ütlusi nende isikute vastu.

sellega on konventsiooniga tagatud õigust õiglasele kohtumenetlusele rikutud. Muus osas tunnistas EIK kaebuse vastuvõetamatuks.

2.1 4. oktoobri 2011 otsus S. vs. Eesti Vabariik (kaebus nr 17779/08)

EIK otsuse kohaselt on rikutud konventsiooni artikli 5 lõiget 1 (õigus isikuvabadusele ja –puudumatussele). Kaebaja kaebas, et rikutud on konventsiooni artikli 5 lõike 1 punkti e ja artikli 5 lõikeid 1 ja 4, kuna tema tahtvastane haiglaravi ei olnud kooskõlas seadusega ning kohtumenetlus tema asjas ei olnud õiglane.

EIK nõustus valitsusega selles, et psühhiaatrilise abi seaduse säte, mille alusel kaebaja paigutati kinnisesse asutusse, oli piisavalt selge. EIK nõustus ka sellega, et kaebaja puhul oli piisavalt tõendatud tema vastavus psühhiaatrilise abi seaduses sätestatud alustele, sh, et ta oli ohtlik endale või teistele. Samas asus EIK seisukohale, et menetlus, mille raames kaebaja kinnisesse asutusse (sundravile) paigutati, ei vastanud ei riigisisesele seadusele (tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 534) ega konventsiooni artikli 5 lõikele 1. Nimelt tuleb isik, kelle kinnisesse asutusse paigutamist taotletakse, ära kuulata. Erakorraliselt, kui seda ei saa teha enne esialgse õiguskaitse rakendamise korras kinnisesse asutusse paigutamist, tuleb seda teha viivitamatult pärast paigutamist. Kuigi Riigikohus oli kaebaja asjas tuvastanud, et kaebaja ärakuulamine alles 15 päeva pärast paigutamist oli menetluslik rikkumine, ei pidanud Riigikohus seda asja üldise lahendamise seisukohast oluliseks. EIK ei nõustunud Riigikohtuga ning leidis, et selline viivitus tähendab kaebaja menetlusõiguste rikkumist (olenemata sellest, et kaebaja tervislik seisund oli kohaselt kindlaks tehtud).

EIK mõistis kaebajale mittevaralise kahjuna 5000 eurot ja kohtukulude katteks 2118,60 eurot. Kohtuotsus jõustub kolme kuu möödudes, st 4. jaanuaril 2012, kui pooled ei taotle asja üleandmist suurkojale arutamiseks, ja tuleb täita 4. aprilliks 2012. Otsuse täitmiseks piisab mõistetud hüvitise väljamaksmisest, kuna EIK Eesti asjassepuutuvas õiguslikus regulatsioonis probleeme ei näinud.

2.2 8. novembri 2011 otsus Raudsepp vs. Eesti Vabariik (kaebus nr 54191/07)

EIK leidis, et konventsiooni artikli 6 lõiget 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) ei ole rikutud, kuid tuvastas artikli 13 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile) rikkumise.

Kaebaja kaebas, et rikutud on konventsiooni artikli 6 lõiget 1, kuna halduskohtumenetlus tema kohtuasjas oli ebamõistlikult pikk, kestes kokku ligi 6 aastat, sellest Riigikohtus ca 2,5 aastat. Valitsus vaidles kaebusele vastu. EIK nõustus valitsusega, et kaebaja kaebust puudutav riigisisene kohtumenetlus oli tavapärasest keerulisem ning puudutas olulisi poliitilisi ja õiguslikke küsimusi (riigisisene kaebus oli seotud omandireformiga ja täpsemalt õigustatud subjektidega, kes olid väidetavalt lahkunud 1941. aastal Eestist Saksa riigiga sõlmitud lepingute alusel), mistõttu lahendini jõudmine võttis rohkem aega. EIK nõustus ka sellega, et teatud osas aitas kaebaja ise menetluse viibimisele kaasa. EIK leidis, et artikli 6 lõiget 1 ei ole rikutud, kuna menetlus ei olnud ebamõistlikult pikk.

Siiski ei nõustunud EIK, et kaebajal oleks olnud riigisisest olemas tõhusad õiguskaitsevahendid enda õiguste tagamiseks, kui menetlus oleks olnud ebamõistlikult

pikk. EIK viitas otsuses 1. septembrist 2011 jõustunud menetlusseadustike muudatustele, kuid märkis, et kaebajale ei oleks need meetmed kättesaadavad olnud. Mis puudutab kahju nõudmise võimalust, siis viitas EIK Riigikohtu üldkogu 22. märtsi 2011 otsusele, millega tunnistati riigivastutuse seaduses ebamõistlikult pika menetlusega tekitatud kahju hüvitamise regulatsiooni puudumine põhiseadusega vastuolus olevaks. EIK leidis, et kuna viidatud asjas võttis Eesti kohtutel Riigikohtu üldkogu otsuseni jõudmine aega ligi 5 aastat, siis ei oleks see olnud tõhus riigisisene õiguskaitsevahend, mida kaebaja oleks pidanud ammendama. Seega leidis EIK, et artiklit 13 on rikutud, kuna kaebaja kaebuse esitamise ajal ei olnud Eestis tõhusaid õiguskaitsevahendeid menetluse pikkuse vastu.

EIK mõistis kaebajale mittevaralise kahju eest 800 eurot ja kohtukulude katteks 1000 eurot. Kohtuotsus jõustub kolme kuu möödudes, st 8. veebruaril 2012, kui pooled ei taotle asja üleandmist suurkojale arutamiseks, ning tuleb välja mõistetud hüvitise osas täita hiljemalt 8. maiks 2012.

Lisaks hüvitise maksmisele nähtub kohtuotsusest endast, et artikli 13 osas on Eesti juba võtnud üldmeetmeid, olles jõustanud 1. septembrist 2011 menetlusseadustike muudatused, mille kohaselt saab isik menetluse ajal esitada menetluse kiirendamise taotluse. Samuti on Riigikohus 22. märtsi 2011 otsusega mõistnud isiku kasuks välja hüvitise ebamõistlikult pika kohtumenetluse eest, kinnitades seega kohtupraktikaga isiku õigust nõuda kohtult sellist hüvitist. Siiski tuleks Riigikohtu 22. märtsi 2011 ja EIK käesoleva otsuse valguses võimalikult kiiresti muuta riigivastutuse seadust ning tagada seadusandlik alus ebamõistlikult pika menetlusega tekitatud kahju hüvitamiseks (vt ka lisa punkt 1.12 ja lisa punkt 2.1).

2.3 22. novembri 2011 otsus Andreyev vs. Eesti Vabariik (kaebus nr 48132/07)

EIK leidis, et konventsiooni artikli 6 lõiget 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) on rikutud sellega, et kaebajal ei olnud juurdepääsu Riigikohtule.

Vastavalt Eesti seadustele saab isik esitada Riigikohtule kassatsiooni üksnes advokaadi vahendusel. Kaebajale oli kriminaalasjas määratud riigi õigusabi korras kaitsja, kuid määratud advokaat ei esitanud kassatsiooni tähtaegselt. Hilinemisega esitatud kassatsiooni Riigikohus tagastas, leides, et kassatsiooni esitamise tähtaja ennistamiseks alust ei ole. Paar aastat hiljem anti kaebajale riigi õigusabi (teistkordse taotlemise järel) teistmisavalduse esitamiseks, kuna Eesti Advokatuuri aukohus oli vahepeal leidnud kaebajale riigi õigusabi korras määratud advokaadi tegevusetuses distsiplinaarsüüteo; siiski ei võtnud Riigikohus teistmisavaldust menetlusse ning kaebaja süüdimõistmine jäi jõusse.

EIK asus seisukohale, et kuigi oli olemas ja kaebaja kasutas võimalust esitada advokaadi peale kaebus Eesti Advokatuuri aukohtule, siis on sellel süsteemil üks oluline puudus, nagu EIK oli viidanud ka juba 14. juuni 2011 otsuses kohtuasjas Metsaveer vs. Eesti (2) (vt allpool punkt 3.1). Nimelt ei ole Eesti õiguses alust, mis sätestaks advokaadi tegevusetuse tagajärjed: nagu näiteks uue advokaadi määramine ja kaebuse tähtaja ennistamine või teistmisaluseks olemine. EIK leidis, et praegusel juhul on teistmine erandlik menetlus ja seda ei saa lugeda tavapäraseks kriminaalmenetluseks ega

õiguskaitselahendiks, mis tulnuks ammendada. Kokkuvõttes asus EIK seisukohale, et kaebaja oli jäetud ilma võimalusest pöörduda Riigikohtusse ja EIK luges seda artikli 6 lõike 1 rikkumiseks.

Muude artikli 6 lõike 1, artikli 6 lõike 2 ja artikli 6 lõike 3 alusel esitatud kaebuste suhtes leidis EIK, et nähtavaid rikkumisi ei ole ja need kaebused tuleb tunnistada selgelt vastuvõetamatuks. EIK mõistis kaebajale mittevaralise kahjuna 1000 eurot. Kohtuotsus jõustub kolme kuu möödudes, st 22. veebruaril 2012, kui pooled ei taotle asja üleandmist suurkojale arutamiseks, ja tuleb täita hiljemalt 22. maiks 2012.

Lisaks hüvitise maksmisele tuleks selle otsuse alusel kaaluda seadusandliku regulatsiooni või kohtupraktika sellist muutmist, et advokaadi tegevusetuse tõttu kaebeõigusest ilma jäämine oleks kohaselt heastatav (vt pikemalt lisa punkt 2.2).

3. 2011. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud otsused kaebuste vastuvõetavuse kohta

2011. aastal tunnistas EIK ühe Eesti Vabariigi vastu esitatud kaebuse tervikuna vastuvõetamatuks. Lisaks otsustas EIK suurkoda ühes asjas mitte võtta menetlusse kaebajate taotlust asja suurkojale üleandmiseks.

3.1 14. juuni 2011 otsus Metsaveer vs. Eesti Vabariik (2) (kaebus nr 16343/07)
Kaebaja leidis, et rikutud on konventsiooni artiklit 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele), kuna talle määratud advokaat ei esitanud kassatsiooni ja tema kaebeõigus jäi teostamata. EIK tunnistas kaebuse tervikuna vastuvõetamatuks, nõustudes valitsusega, et kaebaja ei ole järginud konventsiooniga ette nähtud kohustust esitada kaebus EIKi 6 kuu jooksul viimasest riigisisest otsusest. Kuigi kaebaja viitas Riigikohtu määrusele, mis oli tehtud vähem kui 6 kuud enne EIKi pöördumist, selgitas kohus, et arvesse võetakse ainult selliseid riigisiseseid menetlusi, millel on mingi edulootus. Kuna kaebaja oli esitanud Riigikohtule kaebuse, mille esitamiseks ei olnud õiguslikku alust, siis ei saanud EIKi pöördumise tähtaeg hakata jooksma kaebaja viidatud määruse kuupäevast.

Hoolimata positiivsest kohtulahendist oli kaebuses tõstatatud sisuline probleem ning analoogses asjas tegi EIK hiljem ka rikkumist tuvastava otsuse (vt eespool viidatud *Andreyev vs. Eesti*, punkt 2.3).

3.2 11. aprillil 2001 otsustas EIK suurkoda¹² mitte võtta menetlusse kohtuasjas Tarkoev, Minin jt vs. Eesti Vabariik (kaebused nr 14480/08 and 47916/08) kaebajate esitatud kaebust. Selles asjas oli EIK seitsmeliikmeline koda 4. novembril 2010 teinud ühehäälselt otsuse, milles leidis, et Eesti ei ole Vene erusõjaväelastest kaebajaid diskrimineerinud (artikkel 14) ega nende omandiõigust (1. protokoll artikkel 1) – õigust pensionile – rikkunud, kuigi neile makstakse pensioni eritingimustel, st 1994. aastal

□

¹² Konventsiooni artikli 43 kohaselt võib kohtuasja pool kolme kuu jooksul alates koja otsuse tegemisest erandjuhul taotleda asja suurkojale edasisaatmist. Suurkoja viiest kohtunikust koosnev kolleegium rahuldab taotluse juhul, kui see tõstatab olulise, konventsiooni või selle protokollide tõlgendamist või kohaldamist käsitleva või üldise tähtsusega küsimuse.

sõlmitud „Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise kokkuleppe Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride sotsiaalsete tagatiste küsimuses Eesti Vabariigi territooriumil“ alusel.

Lisamärkusena, et Eesti ei ole kunagi taotlenud ühegi otsuse suurkojas läbivaatamist ning seni ei ole ühtegi Eesti suhtes esitatud kaebust EIK suurkojas arutatud. EIK suurkoja poolt kaebuse menetlusse võtmise aluseid ei ole artikliga 43 võrreldes kuskil täpsustatud, kuid kohtupraktika kohaselt arutab suurkoda järgmisi asju: (i) kohtuasjad, mis on olulised kohtupraktika ühetaolisuse mõttes; (ii) kohtuasjad, mis võivad olla sobivad kohtupraktika edasiarendamiseks; (iii) kohtuasjad, mis on sobivad selleks, et selgitada senises kohtupraktikas sedastatud põhimõtteid; (iv) kohtuasjad, kus suurkoda võib pidada vajalikuks muuta kodade väljakujundatud kohtupraktikat; (v) kohtuasjad, milles käsitletakse „uusi“ teemasid; (vi) kohtuasjad, mis tõstatavad üldise tähtsusega tõsisaid küsimusi ning (vii) nn „kõrgetasemelised“ (*high-profile*) kohtuasjad (sealhulgas kohtuasjad, mis seonduvad ajalooliste, geopoliitiliste või usuteemadega).

4. 2011. aastal Eesti Vabariigi suhtes tehtud otsused kaebuste kohtuasjade nimistust kustutamise kohta

2011. aastal kustutas EIK kolm Eesti Vabariigi vastu menetluses olnud kaebust kohtuasjade nimistust: kahe kaebuse menetlus lõpetati kaebaja ja Eesti Vabariigi Valitsuse vahel sõlmitud sõbraliku kokkuleppe alusel ja üks kaebus kustutati kohtuasjade nimistust, kuna kaebaja tegevusetus kinnitas soovimatust menetlust jätkata.

4.1 31. jaanuari 2011 otsus Pavlova vs. Eesti Vabariik (kaebus nr 21163/10)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) alusel tsiviilkohtumenetluse ebamõistliku kestuse peale. EIK edastas koos kaebusega valitsusele sõbraliku kokkuleppe ettepaneku, mille kohaselt lõpetataks asja menetlemine, kui Eesti nõustuks maksma kaebajale eelnimetatud rikkumise eest hüvitisena 4000 eurot. Nii kaebaja kui valitsus nõustusid ettepanekuga ja EIK kinnitas sõbraliku kokkuleppe. Eesti täitis otsuse hüvitise väljamaksmise kohta tähtaegselt.

4.2 29. märtsi 2011 otsus Valma vs. Eesti Vabariik (kaebus nr 54462/08)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) alusel selle peale, et Tallinna Halduskohtu 8. jaanuari 1998 ja 8. juuni 1998. aasta otsused, millega rahuldati kaebaja kaebused Tallinna linna vastu, ei olnud linna poolt 2011. aastaks täidetud. EIK edastas koos kaebusega valitsusele sõbraliku kokkuleppe ettepaneku, mille kohaselt lõpetataks asja menetlemine, kui Eesti nõustuks maksma kaebajale eelnimetatud rikkumise eest hüvitisena 4000 eurot. Nii kaebaja kui ka valitsus nõustusid ettepanekuga ja EIK kinnitas sõbraliku kokkuleppe. Eesti täitis otsuse hüvitise väljamaksmise kohta tähtaegselt. Hüvitise maksmine ei vabasta Tallinna linna eelnimetatud halduskohtu otsuste täitmisest.

Teiseks otsustas EIK, et muus osas tuleb kaebus (kaebused konventsiooni artiklite 6, 10, 13 ja esimese protokoll artikli 1 väidetava rikkumise peale) tunnistada vastuvõetamatuks, kuna need on selgelt põhjendamatud.

Tuleb rõhutada, et EIK soosib sõbralike kokkulepete sõlmimist ja kaebuste kohtuasjade nimekirjast kustutamist valitsuse deklaratsiooni alusel¹³. Sellistel juhtudel EIK kontrollib küll esitatud kokkulepete ja deklaratsioonide sobivust olukorra lahendamiseks, kuid ei analüüsi esitatud kaebusi sisuliselt ega tee seega ka riigi suhtes negatiivset ja rikkumist tuvastavat sisulist otsust (*judgment*). Samas tuleb märkida, et deklaratsiooni kinnitamine eeldab erinevalt sõbraliku kokkuleppe sõlmimisest ka rikkumise tunnistamist, kuna *ex gratia* deklaratsioone EIK vastu ei võta.

4.3 15. novembri 2011 otsus Kaasik vs. Eesti Vabariik (kaebus nr 38686/09)

Kaebus oli esitatud konventsiooni artikli 6 lõike 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) alusel kohtumenetluse ebamõistliku pikkuse peale kaebaja kriminaalasjas ning artikkel 13 (õigus tõhusale õiguskaitsevahendile) alusel selle peale, et tal puudus tõhus riigisisene õiguskaitsevahend menetluse pikkuse vastu. Samuti sisaldas kaebus nõuet konventsiooni 1. protokoll artikli 1 (vara kaitse) alusel seoses sellega, et hoolimata õigeksmõistmisest, ei hüvitatud kaebajale tema kantud kohtukulused.

EIK kustutas kaebuse kohtuasjade nimistust, kuna kaebaja ei reageerinud valitsuse vastuväidetele, mille EIK talle vastamiseks edastas. Konventsiooni artikli 37 lõike 1 punkti a kohaselt võib EIK kaebuse kohtuasjade nimistust kustutada menetluse igas järgus, kui asjaolud viivad järeldusele, et kaebaja ei kavatse jääda kaebuse juurde, ning kui ei esine muid aluseid, mis nõuaksid kaebuse läbivaatamise jätkamist.

5. Kohtuotsuste täitmine ja sellega seonduvad soovitused

Järelevalvet EIK otsuste täitmise üle teostab konventsiooni kohaselt EN ministrite komitee (MK). 2011. aastal peeti EIK otsuste täitmise järelevalve eriistungeid neljal korral. Vaid 19. septembril 2011 olid päevakorras Eesti kohtuasjad (29. märtsi 2011 otsus asjas Valma vs. Eesti; 31. jaanuari 2011 otsus asjas Pavlova vs. Eesti; 5. oktoobri 2010 otsus asjas Nõgisto vs. Eesti. Lõplikus resolutsioonis¹⁴ leidis MK, et kõik kolm otsust olid kohaselt täidetud ning sulges nende täitmise järelevalve.

MKs on pooleli järgmiste kohtuotsuse täitmise ülevaatamine (*Saarekallas OÜ* otsus 8. novembrist 2007, *Missenjoy* otsus 29. jaanuarist 2009, *Kochetkov* otsus 2. juulist 2009, *Mikolenko* otsus 8. oktoobrist 2009). Nende otsuste suhtes juba võetud ja võtmisele kuuluvate üldmeetmete kohta vaata ülevaate lisa punktid 2.1 ja 2.4.

□

¹³ Vt ka Interlakeni deklaratsiooni punkt D.a(i) ja Izmiri deklaratsiooni punkt E.1 ja E.2.

¹⁴ CM/ResDH(2011)100.